

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kelimenin Modern Anlamı (Vaccine) Olan Aşı Edward Jenner Doğmadan Çok Önce Osmanlı Hilafeti Döneminde Yaygın Olarak Kullanılmıştır Tarihi Kaydın Düzeltilmesi!

Türkiye Sağlık Bakanlığı, Kovid-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu'nda "[Türkiye'de Aşının \(Vaccine\) Tarihesinin Özetini](#)" yayınladı. Burada "aşılamanın (gerçekte gübrelemenin) İstanbul sakinleri arasında pratik olarak uygulandığı" ve İngiliz büyükelçisinin eşinin, Edward Jenner'ın aşısı (vaccine) geliştirmesinden yaklaşık 80 yıl önce bundan bahsettiği söylenmiştir. Site, Osmanlı Halifelerinin enfeksiyon ve aşı konusunu ne kadar ciddiye aldıklarını anlatmaya devam etmekte, Sultan Abdülhamid'den ve onun Pasteur Enstitüsü'nü kurma ve Osmanlı Devleti'nden üç uzmanı eğitime konusunda Louis Pasteur'e olan büyük mali taahhüdünden ve Pasteur Enstitüsü'nde geliştirildikten 3 yıl sonra kuduz aşısı üzerinde çalışmaya başladığından bahsetmektedir. Ayrıca Türkiye Sağlık Bakanlığı sayfasında, Osmanlılar sonrası son tarihe kadar devam eden gelişmeleri de anlatmıştır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı'nın, aşının (vaccine) tehlikeli yan etkileri konusunda Batılı sosyal medya sayfalarından ithal edilen çılgın komplo teorileri hakkında çok şey duyduktan sonra tereddüt etmiş olabilecek Türkleri aşısı (vaccine) kabul etmeye teşvik etmek için bu bilgileri COVID-19 web sitesinde yayınladığı tahmin edilmektedir. Aslında Batı'da ortaya çıkan komplo teorileri tercüme edilmiş ve birçok İslam ülkesinde geniş çapta yayılmıştır. Nitekim bazı sosyal medya sayfaları Facebook üzerinden, Müslümanlara Osmanlı Hilafet'inin insanların işlerine önem verdiğini, tıbbi uygulama ve araştırmaları çok ciddiye aldığını hatırlatmak yoluyla aşı (vaccine) hakkındaki komplo teorilerine karşı çıkmaya çalışmışlardır. Diğer bir ifadeyle Allah'a güvenmek şu anlama gelmez: Bu salgını önlemek için etkili yollar olsa da Kovid-19 virüsüne yakalanana kadar bekleyin.

Facebook, bu sayfanın Osmanlı dönemindeki aşılardan hakkındaki gönderilerinin bir kısmına, "bağımsız kontrolcüler tarafından doğrulanmış yanlış bilgi" olarak işaret koydu ve bu da sözde kontrolcü Fransız medya kuruluşu AFP'den (bkz. [AFP Endonezya ve AFP MENA](#)) gelmiş ve şöyle açıklamıştır: "AFP, dijital doğrulama hizmetini 2017'de Fransa'da başlattı ve büyüyerek dünyanın önde gelen gerçek kontrol organizasyonu haline geldi... Bununla birlikte zararlı ve etkili olabilecek ve manipüle edilmiş unsurlara odaklandı."

Şimdi önemli olan soru şu; İslam kültürünü bilimsel ilerlemeden uzak tutmak ve bilimi Batı'ya özgü ve İslam dinine yabancı bir şey olarak tahsis etmek yoluyla İslami zihniyetleri "zararlı ve etkili" bir şekilde "manipüle etmeye" çalışan kimliği belirsiz kontrolcüler hakkındaki gerçeği doğrulayan kim? Bu eğilimin tehlikeli boyutu göz ardı edilemez. Bu arada geçmişteki başarıların ve başarısızlıkların sadece akademik tarih bir olduğu söylenmektedir. Zira Müslümanların zihinlerini manipüle etme girişimi, İki karşıt kamptan birinde oturmayı kabul etmek içindir: İslam sevgisi ve bilim aşığı, bugün var olan bir kültürel sömürgeciliğin şekillerinden biridir. Bu nedenle Müslümanlar, tarihlerindeki son sözü Fransız "gerçekleri kontrol" örgütüne vermeyi kabul etmemelidirler. Peki bu meseleyle ilgili gerçekler nelerdir?

İngiliz doktor Edward Jenner'in, yüzeysel de olsa 1796 yılında aşının mucidi veya geliştiricisi olduğu iddia edilmektedir. Ama modern anlamda o, ne aşının mucidi ne de

geliştiricisidir! Zira modern anlamda aşılama, daha sonraki enfeksiyona karşı koruyucu bir bağışıklık tepkisini uyaran bir patojene veya hastalığın türetilmiş bir parçasına öncül önleyici bir tedavidir. Bu anlamda aşılama, insanları dünyadaki ölümcül çiçek hastalığı virüsünden korumak için kullanılmıştır ve kesin kökenleri belirsizdir. Ancak o, Osmanlı topraklarına gelen İngiliz ziyaretçilerin yazıları yoluyla (bu makalenin sonunda özetlendiği gibi) İngiltere’de o kadar popüler hale geldi ki, uygulama büyük bir başarıyla kullanıldı. Nitekim Fransız filozof Voltaire, 1733 “İngiliz Ulusu Hakkında Mektuplar” adlı kitabında, aşığı (kocasının İngiltere Büyükelçisi olduğu) İstanbul’da öğrenen ve bu süreci İngiltere’ye bildiren Mary Montagu’yu övdü ve onu, “İngiliz krallıklarındaki hiçbir cinsiyetinden aşağı yanı olmayan harika, dâhi ve güçlü bir zihne sahip bir kadın” olarak nitelendirdi.”

Peki nasıl olur da anlamsız bir şekilde Jenner aşının kurucusu olarak nitelendirilebilir? Jenner, kendisinden önceki Osmanlılar gibi insanları çiçek hastalığından korumak istemiştir. Hastalığa neden olan virüs, neden olduğu cilt lezyonlarına işaret eden noktalı anlamındaki Latince bir kelime olan "Variola" olarak adlandırılırken enfekte bir kişiden az miktarda kesik veya ezilmiş deri kabuğu kullanarak ve hastanın cildi enfekte olmadığı için bu materyalin kaşıyarak uygulandığında o zaman hastalığın adına nispet edilen “Variolasyon” olarak adlandırılmıştır. Nitekim bu uygulama çoğu insanda hafif semptomlara neden olmuş ve ölümler, çiçek hastalığı ile doğal olarak enfekte olan kişilerden çok daha düşük olmuştur.

Jenner’in katkısı, 1796’da halka açık deneyler yoluyla, Variola aşısı adı verilen bir virüsün neden olduğu sığır çiçeği adındaki ilgili bir hastalıktan kaynaklanan yaraların ve uyuzların kullanımını teşvik etmesi olmuştur. Zira ineklerde sığır çiçeği hastalığına neden olan virüs, ciddi semptomlara neden olmadan insanları enfekte edebilmektedir. Çünkü çiçek hastalığına neden olan virüse çok benzediği için insanları daha sonra çiçek hastalığına yakalanmaktan koruyabilir; hem de çiçek hastalığı virüsünün aşı (vaccine) olarak kullanılmasıyla ilişkili riskler olmadan. İnek anlamına gelen “Vacca” Latince kelimenin ve Jenner’in “Vaccination” aşılama kelimesini kullanması, sadece (vaccine) aşılamanın ineklerden geldiğini, dolayısıyla insan çiçek hastalığından türetilmiş orijinal Variola aşısına daha güvenli bir alternatif olduğunu teyit etmektedir. Bu nedenle Jenner’in insanları çiçek hastalığından korumak için insanlar yerine ineklerin derisini kullanmaya teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Sonra onun aşısı, Latince inek: “Vacca” kelimesinin ardından İngilizcede (vaccine) olarak adlandırılmıştır.

Daha sonra Louis Pasteur, kuduz aşısını tanımlamak için "Vaccine" aşı kelimesini kullanmıştır. Bu nedenle, "vaccine" aşı kelimesi, öncül önleyici olarak kullanılarak herhangi bir hastalıktan korunma anlamına gelmektedir. Bu durumda, en az bir asır önce Osmanlıların yaptıkları şey tam olarak da buydu. Dolayısıyla şayet AFP kontrolcülerini aşığı icat eden Jenner olduğu konusunda ısrar etmek istiyorlarsa, Dünya Sağlık Asamblesi’nin çiçek hastalığının yok edildiğini ilan ettiği 1980 yılında aşılamanın sona erdiğini söylemek zorundadırlar. Öte yandan Louis Pasteur’un kullandığı anlamda aşılama kastediliyorsa, Osmanlıların uyguladığı çiçek aşılması, diğer herhangi bir aşılama gibi aynı modern anlamdaki aşılama değildir. Dolayısıyla aşının onaylanmış en eski numunesinin 1902 yılına kadar uzatılması şaşırtıcıdır. Zira inekten değil de bir attan geldiğini göstermek için DNA’sı yakın zamanda sıralanmıştır: [Brinkmann et al \(2021\)](#)’e göre, “İlk aşılayıcıların ve aşı üreticilerinin virüsü çiçek hastalığı aşısı olarak kullanmaları hala bir sır olarak kalmaya devam etmektedir... Aslında CPXV, “herhangi bir çiçek hastalığı aşısında moleküler olarak tespit edilmemiştir.” inek çiçeği virüsüdür.”

Önemli olan şey belirli bir virüsün adı veya belirli bir aşının kaynağı değildir. Müslümanları geçmişlerinden soyutlamak ve geleceğin sadece İslam veya bilim arasındaki bir seçim olduğu şeklinde yanlış bir bölünmeyi göstermek için Batılı sömürgecilerin İslam tarihindeki bilimi ya silmeleri ya da azaltmalarındır. Zira gerçekte bilim, Batı düşüncesinin eşsiz bir ürünü değildir. Tıpkı Batılı düşüncenin, bilimin kaçınılmaz bir ürünü olmadığı gibi.

Osmanlı Devleti'nde aşılarla ilgili İngilizce raporların özeti

1718 yılında kocası Türkiye'de büyükelçi olan Bayan Montagu, altı yaşındaki oğlunu Osmanlı Devleti'nin başkentinde aşılatmıştır. Bir arkadaşına şöyle bir mektup yazmıştı: "Sana burada olmak isteyeceğinden emin olduğum bir şey söyleyeceğim. Çiçek hastalığı çok ölümcül ve aramızda da çok yaygındır. Keşfettikleri bir aşırı bulduktan sonra aşının ölümcül olmadığı anlaşıldı. Burada her sonbaharda aşı olma işini yapan bir grup yaşlı kadın var... Her yıl binlerce insan bu süreçten geçiyor... Bu aşı yüzünden kimse ölmedi. Deneyimin güvenliğinden tamamen memnun olduğumu bilmenizi istiyorum... Vatanımı sevdiğimden dolayı, bu faydalı buluşun İngiltere'de yayılması için onu getirme zahmetine katlanacağım. Bu konuda özellikle doktorlarımızdan bazılarında yazmaktan da geri durmayacağım." Dolayısıyla Bayan Montagu, 1714 yılında Osmanlı Devleti'nde yaşamın nimetlerinden faydalanmakla ilgili tüm arkadaşlarına iyi şans temennisinde bulunan tek kişi değildir. Zira Emmanuel Timonius'un, çiçek hastalığına karşı yapılan aşının "Türkler ve İstanbul'daki diğerleri arasında" çok etkili bir şekilde kullanıldığını ifade ederek yazdığı mektup da Avrupa'nın dört bir tarafında dolaşmıştır. Kuzey Amerika'da Hristiyan bir bakan olan Cotton Mather bu mektubu okuduktan sonra, şu anda Libya denilen yerden gelen Afrika kökenli bir kölesi olduğunu ve "kendisine biraz çiçek hastalığı verilen ve onu sonsuza dek koruyacak olan bir operasyon geçirdiğini söyledi ve bunun halkı arasında sıklıkla kullanıldığını da ekledi."

Trablus Büyükelçisi Kasım El-Ceyda Ağa tarafından yazılan Arapça bir mektuba göre 1700 yılından önce Kuzey Afrika'da yaygın olarak kullanılmıştır ki mektup şöyledir: "Aşı olan yüz kişinin arasından yüzde ikisinden daha azı ölüyor. Aynı zamanda doğal suçiçeği geçirmiş kişiler arasından insanların yaklaşık yüzde otuzu ölüyor. Dolayısıyla bu, Trablus, Tunus ve Cezayir krallıklarında çok eskidir. Zira ne zaman ortaya çıktığını kimse hatırlamıyor. Nitekim bu, genel olarak sadece şehir sakinlerine uygulanmıyor. Aynı zamanda bedevi Araplara da uygulanıyor." Ayrıca Dr. Patrick Rovell'in 1768 yılında yayınladığı ve Halep'teki Araplar arasında çiçek aşısı hakkındaki bilginin yayıldığını anlatan uzun bir açıklaması da var. Zira "yetmiş ve daha üzeri yaştakiler, atalarının ortak bir alışkanlığı olarak aşı hakkındaki konuşmaları işittiklerini hatırlıyorlar."

Hizb-ut Tahrir Merkezi Medya Ofisi İçin Yazan

Dr. Abdullah Rubin